

Indfødt, traditionel og lokal viden: Nye videnspolitiske horisonter

AF RITHMA KREIE ENGELBRETH LARSEN

SLAGMARK #86

SIDER: 117-141

INTRODUKTION

“Ren videnskabelig viden, om end uundværlig, er utilstrækkelig til at adressere klimaforandringerne. Indfødte videnssystemer, indlejret i sociale og kulturelle strukturer, er afgørende i kampen for klimaresiliens og -tilpasning.”¹ Det står i den netop udgivne *Intergovernmental Rapport on Climate Change* (IPCC) fra februar 2022, der endvidere nævner indfødte folk [Indigenous People(s)] intet mindre end 750 gange, mens indfødte folks viden [Indigenous knowledge] nævnes 511 gange og traditionel viden [traditional knowledge] nævnes 79 gange.²

Til sammenligning nævnes indfødte folks viden nul gange i IPCC-rapporten fra 1995 og 2001. Det dukker først op i 2007, hvor det til gengæld nævnes 55 gange. Det indikerer en støt opadgående tendens og dermed en idéhistorisk forskydning indenfor klima- og naturforståelse.

Siden har det spillet en central rolle i det institutionelle arbejde med klimaforandringerne – i hvert fald formelt. Men det har ikke været helt ukontroversielt at introducere denne anden vidensform som én, der står uden for konventionel videnskab. I 1999 blev der i det indflydelsesrige tidsskrift *Nature* advaret imod anerken-

1 Full rapport: IPCC Sixth Assessment Rapport AR6 WGII, s. 2382.

2 Full rapport: IPCC Sixth Assessment Rapport AR6 WGII.

delsen af traditionel viden af frygt for, at det kunne blive en glidebane til støtte af “anti-videnskabelige idéer”.³

Omdrejningspunkt i nærværende artikel er imidlertid ikke de videre forviklinger ind i klima- og naturspørgsmål – men derimod et lidt mere grundlæggende arbejde, der forsøger at kortlægge én blandt flere historiske tråde, der leder op til udviklingen i dag. Vi zoomer ind på de år, hvor vi ser opkomsten af indfødte folks viden [Indigenous knowledge(s)] som begrebsliggjort vidensform for at tegne konturerne af et overset epistemisk nybrud, der tager afsæt i miljø-, natur- og landbrugspraksisser.⁴

Samtidig er det vigtigt at bemærke, at analysens ærinde ikke er at repræsentere oprindelige folkegruppers egne tanker og idéer, men derimod at afsøge de forskydninger, der er sket idéhistorisk i *bestræbelserne* på at anerkende og inkludere disse lokale vidensformer *indefra forskningen*.

Artiklens overordnede argument er grundlæggende kvantitativt, idet analysen fremdrager eksempler på en intensivering af en særlig begrebsbrug, og dernæst underkaster disse intensiveringer en tematisk analyse for at sandsynliggøre, at denne kvantitative intensivering faktisk svarer til et kvalitativt skifte i diskursen.

Ifølge antropolog Michael Warren er det tidligst ved det såkaldte *Earth Summit* i Rio de Janeiro 1992, at der knyttes en eksplicit forbindelse mellem klimaabfødning og indfødte folk.⁵ Alligevel ses det i forskningen, at der retrospektivt knyttes forbindelse mellem inklusionen af indfødte folk i klimaspørgsmål og opkomsten af indfødte folks viden og traditionel viden i 1979 og 1980.⁶

3 David Dickson, “ICSU seeks to classify ‘traditional knowledge,’” *Nature* 401 (oktober 1999): 631; se også “Caution: traditional knowledge,” *Nature* 401 (oktober 1999): 623.

4 Dette til trods for, at den vidt citerede artikel “The Spread of Western Science,” *American Association for the Advancement of Science*, vol. 156, nr. 3775 (maj 1967) af George Basalla baner vejen for den type komparative analyse mellem vidensformer, der er en forudsætning for også nærværende analyse.

5 Michael D. Warren, “The Role of the Global Network of Indigenous Knowledge Resource Centers in the Conservation of Cultural and Biological Diversity,” i *The Postcolonial Science and Technology Studies Reader*, red. Sandra Harding (Durham: Duke University Press, 2011), 247.

6 Fikret Berkes, *Sacred Ecology* (New York: Routledge, 2008); Candis Callison, *How Climate Change Comes to Matter. The Communal Life of Facts* (London: Duke University Press, 2014).

Det drejer sig om hhv. et temanummer af *IDS Bulletin* med titlen “Rural Development: Whose Knowledge Counts?” (1979), redigeret af Robert Chambers⁷, og om antologien *Indigenous Knowledge Systems and Development* (1980) redigeret af David Brokensha, Michael Warren og Oswald Werner.⁸

Begge udgivelser peger i deres selvforståelse på – og er bidrag til – en ny og vigtig udvikling, hvor indfødte folks viden erkendes og anerkendes. Udgivelserne rummer imidlertid en palet af meget heterogene forskere, der i 1970'ernes udviklingsprogrammer i meget forskellig udstrækning mente at kunne se visse indsigter i de vidensformer, der hidtil primært var blevet anskuet som *forhindringer* for udvikling – og opnåelsen af “sand” viden(skab).

Artiklen skriver sig på den måde ind i en historisering af sandhedsbegrebet – og eksemplificerer Michael Gordins argument om, at *pseudovidenskab* som begreb indikerer, hvilke idéer der i en given historisk kontekst anses for videnskabelige.⁹ “Enhver hævde af videnskabelig autoritet implicerer nødvendigvis eksilering af rivaler”, som Gordin formulerer denne dynamiske forhandlingsproces.¹⁰ Men her ser vi på, hvad der sker, hvis udgrænsningen tager form som en pluralisering snarere end en eksilering.

Der er ikke tale om store, omkalfatrende gennembrud med dette skifte, men her opstår sprækkerne i en udviklingsantropologisk kontekst, hvilket på mange måder skaber en modsætning “indenfor” videnskaben mellem de, der mener, at vestlig videnskab i alle henseender må være de lokales viden overlegen og de, der mener, at der er oversete vigtige vidensindsigter hos disse folkegrupper.

I det følgende vil jeg først præsentere og kvalificere nogle af de centrale teoretiske begreber og diskussioner i feltet for at forklare under hvilke omstændigheder, begrebsliggørelsen fandt sted. Hernæst vil jeg analysere tre sæt kilder: I tillæg til de to førnævnte også en afsøgning af UNESCO-arkiverne for at påvise den epistemiske forhandlingsproces, der diskursivt finder sted i forsøget på at legitimere eksistensen

7 Robert Chambers, red., “Rural Development: Whose Knowledge Counts?” *IDS Bulletin* 10(2), maj 1979.

8 David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, red., *Indigenous Knowledge Systems and Development* (Washington, D.C.: University Press of America, 1980).

9 Michael Gordin, *On the Fringe. Where Science Meets Pseudoscience* (Oxford: Oxford University Press, 2021).

10 Gordin, *On the Fringe*, 1.

af oprindelige folks viden. Slutteligt analyserer jeg den udviklingsantropologiske kontekst, hvori forskydningen fandt sted og forklarer, hvordan klimavidenskabens udvikling kan vise sig at udfordre det epistemiske rum for oprindelige folkegrupper – hvorved også den historisk lineære progression problematiseres.

EN GENFORHANDLING AF DET EPISTEMISKE RUM

Det er vigtigt at understrege, at indfødte folks viden – eller lokale vidensformer i det hele taget – i dag ikke anskues som pseudovidenskab, men tværtimod som vigtige alliancepartnere og videnskapaciteter, bl.a. i forsøget på at afbøde de værste konsekvenser af de fortløbende klima- og naturkriser.

Men i 1970'erne og 1980'erne var det i højere grad et åbent spørgsmål, om oprindelige folk besad en brugbar viden – og derfor bliver Gordins koncept om pseudovidenskab interessant at drage frem. Videnskabshistorien er på mange måder en fortløbende proces af dynamiske forhandlinger om, hvad der hører “indenfor” det videnskabelige, og hvad der dømmes som “udenfor”. Jeg vil argumentere for, at den epistemiske forskydning, der finder sted i den intellektuelle samtale, som jeg her stiller frem, indikerer en proces, hvor en *pseudovidenskab* anerkendes som *viden*: ikke et fænomen, der udgrænses [fringes out], men derimod ind-grænses eller ind-optages [fringes in].¹¹ At et fænomen indoptages betyder her, at det går fra at have været anset som en ugyldig viden til at blive en epistemologi, der anerkendes som valid vidensform.

Mange indfødte folk har ifølge dekoloniale forskere som Arturo Escobar og Linda Tuhiwai Smith i dag et noget problematisk forhold til videnskaberne, og det handler for mange derfor om at insistere på retten til selv-definition, hvorved ønsket ikke egentlig er, at indfødt viden “optages” i en videnskabelig kategorisering, men derimod at insistere på et rum for viden ud over det videnskabelige: for plurale epistemologier.¹²

11 Gordin, *On the Fringe*, 16.

12 Arturo Escobar, *Pluriversal Politics. The Real and the Possible* (Durham, N.C.: Duke University Press, 2020); Linda Tuhiwai Smith, *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples* (London: Zed Books, 2021).

En lokal vidensform er ofte kendetegnet ved at være erfaringsnær og holistisk viden om det omkringliggende miljø, der er knyttet til en bestemt lokalitet. Indfødt viden er en lokal vidensform (eller jo i virkeligheden mange) blandt oprindelige folkegrupper. Det *kan* være en viden, der er indspundet i en mytologi eller en metafysik med helt andre konceptualiseringer og ontologiske forudsætninger end den typisk vestligt-videnskabelige sekularisme.¹³

Ingen vidensform eksisterer i et vakuum, og derfor har den binaritet, der tit ledsager italesættelsen af oprindelige folks viden, det med at sløre den intra- og interkulturelle udveksling, der på mange måder har foregået i flere århundreder og samtidig også de dynamiske og hybride processer, der ledsager enhver videns såvel som videnskabs historiske udvikling.

Her peger den dekoloniale tænker Walter Mignolo på, at de udvekslinger, der historisk har fundet sted, primært har haft karakter af en kolonial og selektiv indoptagelse af "brugbar" viden. I denne appropriationsproces er det blevet usynliggjort, at de koloniserede overhovedet besad viden, hvorved den universelle videnskab kunne bevare status som den eneste legitime epistemologi; og i samme bevægelse er lokale vidensformer blevet udgrænset som kultur og tro. Altså er det vigtigt at understrege, at de dynamiske processer, hvorunder vidensudvekslingen foregik, var dybt influeret af den samme volds- og udbyttningslogik, der lå i den kolonialistiske magtstruktur – og at disse strukturer også i dag farver de epistemiske vidensforhandlinger.¹⁴

Kritikere har påpeget, at det kan være problematisk overhovedet at anvende begreber som "lokal viden" eller "indfødt viden", fordi man dermed risikerer at medvirke til en fortsat, og ulødig, dikotomi mellem denne vidensform på den ene side og global viden(skab) på den anden.¹⁵ Konsekvensen kan være, at forskelle snarere end ligheder betones, hvorved det bliver sværere fra et vestligt-uddannet synspunkt at få øje på den faktiske viden, der findes hos indfødte folk – i og med den ude-

13 Paul Sillitoe, "The Development of Indigenous Knowledge: A New Applied Anthropology," *Current Anthropology* 39, nr. 2 (april 1998): 229.

14 Nick Shepherd, "The Grammar of Decoloniality," i *Colonial and Decolonial Linguistics. Knowledges and Epistemes*, red. Ana Deumert, Anne Storch og Nick Shepherd (New York: Oxford University Press, 2020), 311-314.

15 Arun Agrawal, "Dismantling the Divide Between Indigenous and Scientific Knowledge," *Development and Change* 26, nr. 3 (1995): 413-439.

lukkes fra prædikatet “videnskab”. Samtidig kan det konsolidere forestillinger om lokale vidensformer som statiske og isolerede.

Omvendt kan det også forlænge både undertrykkelse og usynliggørelse, hvis det hele flyder sammen med videnskaben – nogle gange er det jo netop den aktive konceptualisering og italesættelse, der skal til for, at et fænomen tilkendes eksistensberettigelse indenfor en fagvidenskabelig, akademisk horisont. Det ville modarbejde den dybtliggende “tavshedernes sociologi” [sociology of silences], som sociologen Boaventura de Sousa Santos mener har kendetegnet videnskabens imperiale historie.¹⁶ Dermed skal forstås, at fænomener som netop den lokale vidensform aktivt er blevet undertrykt og udgrænset i videnskabshistorien.

EPISTEMISK URETFÆRDIGHED

Ifølge blandt andre juristen Rebecca Tsotsie er det meste af idéhistorien kendetegnet ved, at indfødte folkegrupper nægtes nogen form for epistemisk agens. Det var ikke blot sådan, at det i vid udstrækning opfattedes som en *underlegen* viden – det var snarere en bred og uantastet antagelse, at “den vilde”, “den primitive”, “den indfødte” simpelthen ikke besad nævneværdig viden.¹⁷

Når indfødte folkegrupper systematisk og i vid udstrækning er blevet nægtet epistemisk agens i store dele af historien, er der i et dekolonalt perspektiv begået epistemisk uretfærdighed mod dem.¹⁸ Epistemisk uretfærdighed er et begreb fra filosofien, der undersøger, hvordan praksisser og institutioner kan være struktureret på måder, der bryder imod epistemiske værdier som sandhed og egnethed og begår uret mod visse indehavere af viden.¹⁹

16 Boaventura de Sousa Santos, *Another Knowledge is Possible. Beyond Northern Epistemologies* (London/NY: Verso, 2007).

17 Rebecca Tsotsie, “Indigenous Peoples and Epistemic Injustice,” i *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*, red. Ian James Kidd, José Medina og Gaile Pohlhaus, Jr. (New York: Routledge, 2017); Smith, *Decolonizing Methodologies*, 73.

18 Linda Martín Alcoff, “Philosophy and Philosophical Practice. Eurocentrism as an Epistemology of Ignorance,” i *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*, red. Ian James Kidd, José Medina og Gaile Pohlhaus, Jr. (New York: Routledge, 2017), 398.

19 Ian James Kidd, José Medina og Gaile Pohlhaus, Jr., red., *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice* (New York: Routledge, 2017).

Der sker først små forskydninger i denne tænkning i 50'erne og 60'erne, bl.a. med et meget citeret og banebrydende studie af Harold C. Conklin, der i 1957 påviste, at skiftende kultivering (stik imod samtidens overbevisninger) kan være en bæredygtig måde at bedrive landbrug på – og ikke nødvendigvis ødelægger tropisk skovnatur.²⁰ Man opdagede også, at aborigine skovafbrændingspraksisser udgjorde en type naturforvaltning, der kunne sikre god plantevækst, og at mange indfødte folkegrupper besad omfattende viden om deres lokale flora og fauna. Med disse studier åbnedes for en genforhandling af indfødte folkegruppers epistemiske agens.²¹

Det førte til en begrebsliggørelse af "traditionel økologisk viden" i 1980'erne. De første systematiske undersøgelser af traditionel økologisk viden foretog man i antropologien. Her blev økologisk viden eksempelvis studeret af såkaldte etno-økologer, der ønskede at forstå forskellige kulturers eller kulturelle grupperingers opfattelser af økologiske forhold og af naturens opbygning.

Der er imidlertid ingen generel konsensus om, hvornår antropologer begyndte at anerkende, undersøge og inddrage oprindelige folkegruppers viden. Antropologen Paul Sillitoe udgav i 1998 en oversigtsartikel over udviklingen og sporer interessen tilbage til 1950'erne eller 1960'erne, hvilket han karakteriserer som en nyere konceptuel revolution. Heroverfor står udviklingsantropolog David Brokensha, ifølge hvem der snarere er tale om en *gradvis proces*, der begyndte i 1950'erne med en række gennembrudsstudier, herunder førnævnte Conklin.²²

Her er det dog ikke en tidsfæstelse af idéernes opkomst, der skal undersøges, men den intellektuelle kontekst, hvori selve begrebsliggørelsen fandt sted, da en kritisk gren af udviklingsantropologien samlede sig om at beskrive de nævnte vidensformer omkring 1980. I litteraturen forkortes de ofte til TK [traditional knowledge] og IK [Indigenous knowledge] – samt de endnu ikke nævnte TEK [traditional ecological knowledge] og ITK [Indigenous technical knowledge]. Sidstnævnte er i vid udstrækning at forstå som synonymmer.

20 Harold C. Conklin, "Hanunoo Agriculture: A Report on an Integral System of Shifting Cultivation in the Philippines," *FAO Forestry Development Paper*, nr. 12 (1957).

21 Omend man også ganske legitimt kan argumentere for, at "opdagelsen" af denne viden går flere århundreder tilbage, se eventuelt George Basalla, "The Spread of Western Science," *Science: American Association for the Advancement of Science* 156 (1967): 611-622.

22 David Brokenshas kommentar i Sillitoe, "The Development of Indigenous Knowledge," 236.

Kildematerialet består af to overordnede dele med to forskellige læsestrategier. Først de to nævnte udgivelser fra 1979 og 1980, der er læst og analyseret i deres helhed med henblik på at undersøge fremstillingen af indfødte folks viden samt den måde, hvorpå de modstilles videnskaben.

Andet element er UNESCO's digitale arkiver, hvor der er gennemført en søgning på forekomsten af undersøgelsens centrale nøglebegreber samt en nærlæsning af de sektioner, hvori de optræder: Indfødte folks viden [Indigenous knowledge(s), fremover IK], indfødte folks tekniske viden [Indigenous technical knowledge(s), fremover ITK], traditionel (økologisk) viden [traditional (ecological) knowledge(s), fremover TK og TEK] og lokal viden [local knowledge(s), fremover LK].²³ Kildematerialet er udvalgt, fordi det indrammer en samlet begrebsliggørelse af oprindelige folks viden gennem de pågældende termer.

Denne fremgangsmåde indrammer naturligvis kun et smalt begrebshistorisk tværsnit af et større materiale. Mange kilder i UNESCO's digitale arkiver giver flere eksempler på lokale vidensformer, end der her er medtaget, fordi de selvfølgelig ikke altid italesættes som specifikt TK, ITK, LK eller IK, der her udgør undersøgelsens kardinalakser.

Det er resulteret i en fremstilling herunder, der mestendels tager form som en række vignetter, der gerne tilsammen skal danne et indtryk af den idéhistoriske forskydning, der finder sted indenfor udviklingsantropologien med introduktionen af de nævnte vidensformer.

IDS BULLETIN OG *INDIGENOUS KNOWLEDGE SYSTEMS AND DEVELOPMENT*

Bidragene i tidsskriftet *IDS Bulletin* fra 1979 udtrykker i forskellig grad, at indfødte folks tekniske viden (ITK) er en længe overset videnskapacitet, som ifølge Michael Howes "blot for få år siden ville være blevet karakteriseret som irrationel og urimeligt konservativ."²⁴ Robert Chambers skriver i sin indledning til tidsskriftet, at der er udstrakt opmærksomhed på den ressourceknaphed, udnyttelse og magtesløshed,

²³ Søgnesystemerne er heller ikke fejlfrie, så engang imellem "opdages" ikke alle forekomster ved en søgning. Mine stikprover indikerer, at det omtrentligt er 1 ud af 10 gange, at søgnesystemerne ikke registrerer en forekomst af begreberne.

²⁴ Michael Howes, "The Uses of Indigenous Technical Knowledge in Development," *IDS Bulletin* 10, nr. 2 (maj 1979): 17.

der på mange måder hører til verdens "svage", men at den epistemiske skævvridning er væsentligt mindre belyst.

Ifølge Chambers er det "en almindelig antagelse, at videnskabs-baseret viden er sofistikeret, avanceret og valid, og omvendt, at hvad end bønder ved, må være usystematisk, upræcist, overfladisk og ofte slet og ret forkert".²⁵ Snarere end blot at ekstrahere "nyttig viden" må målet være faktisk at afgive en signifikant del af magten til de lokale, så de tildeles epistemisk agens og handlingsret i eget område.²⁶

Et vigtigt eksempel på hvordan blikket forsnævres, når man opererer med en forudsætning om, at den epistemiske agens er forbeholdt den institutionaliserede videnskab, er den længerevarende blindhed, der i agroøkologien har været overfor de fordele, der kan være i at plante flere forskellige afgrøder sammen.²⁷ Det kalder Deryke Belshaw i sit bidrag en generel bias til fordel for moderne monokulturel landbrugspraksis.²⁸

Mange bidrag ønsker enten at kaste lys over en viden i sin eget ret uden for videnskaben eller at anskue det som en vidensform af primært utilitaristisk karakter – hvorved det skal forstås, at det ikke nødvendigvis er en gyldig vidensform i sin helhed, men at der måske kan plukkes nogle indsigter ud fra en nyttelogik. Men mange indikerer også en karakteristik af den lokale vidensform som primært utilitaristisk *samtidig* med, at forfatterne i tidsskriftsnummeret forsøger at modarbejde en opfattelse af indfødte folks viden som (alene) en rent praktisk viden, der i visse sammenhænge kan indeholde brugbare ressourcer for videnskaben. F.eks. skriver Howes: "At kategorisere oprindelig viden som utilitaristisk nægter det implicit en abstrakt eller intellektuel dimension og ekskluderer effektivt set enhver overvejelse af dets potentiale for selvstændig udvikling og vækst".²⁹ Ikke en udgrænsningsproces, men derimod snarere en *af-rivalisering*, der indebærer en forskydning af videnskabens monopolstatus på legitim viden.

25 Robert Chambers, "Editorial. Rural Development: Whose Knowledge Counts?," *IDS Bulletin* 10, nr. 2 (maj 1979): 1.

26 Chambers, "Editorial," 2.

27 Chambers, "Editorial," 2.

28 Deryke Belshaw, "Taking Indigenous Technology seriously," *IDS Bulletin* 10, nr. 2 (maj 1979): 25.

29 Howes, "The Uses of Indigenous Technical Knowledge in Development," 19.

De samme tendenser ser vi i *Indigenous Knowledge Systems and Development* (1980), der fik vidtrækkende indflydelse på feltet og efterfølgende blev brugt i både akademisk regi og i kredse, der beskæftigede sig med "udvikling" [development] af forskellig karakter, herunder udviklingsbureauer. Flere af de involverede var i årtier optaget af at advokere for indfødte folks rettigheder og presse på for mere "deltagelsesorienteret udvikling" [participatory development].³⁰ Det afspejlede sig også i det arbejde, der blev gjort på Institute for Development Anthropology, som David Brokensha stiftede i 1976 sammen med Thayer Scudder og Michael M. Horowitz.

I udgivelsen præsenteres en lang række studier, der alle har til hensigt at bringe indfødte folkegrupperes viden ind i søgelyset. De fleste beskriver deres metode som etnovidenskabelig, men det er faktisk slet ikke alle, der overhovedet anvender titlens begreb om "indfødte folks videnssystemer" [Indigenous knowledge systems]. Mange casestudier angår specifikt praktisk viden i henhold til landbrug og naturforvaltning, hvilket afspejler etnovidenskabens generelle hovedinteresse for den type af viden, der angår forholdet mellem menneske og miljø.

I flere tilfælde redegøres for konkrete studier i indfødte folks videnssystemer, men antologien generelt bærer præg af, at der ikke er nogen klar enighed om, hvordan en større inklusion af IK kan eller bør finde sted. Flere opererer således stadig med en fremadskridende og hierarkisk videnskabsopfattelse, der primært handler om at måle en indfødt viden op imod videnskabens logikker.³¹

Hermed forsøger de fleste at bearbejde videnskabens rummelighed – men uden at støde ind i demarkationsproblemet. For hvis der kan påvises en viden, der kan indfanges i samtidens gældende videnskabelige kriterier for legitim viden, er det pludselig meget nemmere med Gordins begreb at "indoptage" [fringe in] disse vidensformer. Men bemærk kontingensen: For som Gordin også påpeger, findes der (endnu) ingen universelt gældende demarkationskriterier, selvom man længe har forsøgt at opstille sådanne.³² Pointen er simpelt sagt, at man ønsker at finde nogle kriterier, der én gang for alle kan skille videnskabelige udsagn fra alle andre – og at

30 Peter A. Castro og Maiken S. Chaiken, "Obituaries. David Warwick Brokensha (1923-2017)," *American Anthropologist* 120, nr. 2 (2018): 383.

31 Eksempel herpå er: Richard, Swanson, "Development Interventions and Self-Realization Among the Gourma (Upper Volta)," i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 67-91.

32 Gordin, *On the Fringe*, 1.

dette "ønske" har været tæt indspundet i det videnskabelige etablissemments selvforståelse i store dele af videnskabshistorien.

I Brokenshas eget bidrag, som han har skrevet sammen med Bernard Riley, kritiserer de et større udviklingsarbejde i Kenya fra 1970-1977, der kunne beskrives som klassisk eksempel på "udvikling fra oven". Som mange andre multilaterale og bilaterale organisationer på denne tid, skriver Brokensha og Riley, var man i vid udstrækning ligeglad med lokal landforvaltning og oprindelige folks videnssystemer i udviklingsprojektet. I kontrast til dette argumenterer de for langt større samarbejde mellem videnskab og lokale vidensformer. De bearbejder på den måde grænserne for legitim viden.³³

Werner og Begishe går længere og mener, at der bør være et ligeværdigt forhold i vidensproduktionen, således at der må være visse forhold, der muliggør, at indfødte kan tjekke forskningens observationer for etnocentrisme.³⁴ I forlængelse heraf skriver de: "Vi foretrækker begrebet 'konsulenter' frem for det sædvanlige 'informanter'. For os repræsenterer konsulenter bedre det faktum, at disse mænd og kvinder er eksperter på deres egen kultur."³⁵

C. Gregory Knight udfordrer i sit bidrag en forestilling om, at traditionelle videnssystemer er mere "lukkede" end formalt videnskabelige. Han påpeger, at de to vidensformer deler mange flere ligheder, hvis man ser på dem i praksis: videnskab såvel som traditionelle vidensformer er farvet af deres kontekst og reflekterer det omkringliggende samfunds interesser. Hermed forsøger Knight at udglatte de forudsatte forskelle: "Ikke al etnovidenskab er hokuspokus, ligesom al formal videnskab heller ikke er sandhed."³⁶

33 David Brokensha og Bernard W. Riley, "Mbeere Knowledge of Their Vegetations, and it's Relevance for Development (Kenya)," i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 111-128.

34 Oswald Werner og K. Y. Begishe, "Ethnoscience and Applied Anthropology," i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 173.

35 Werner og Begishe, "Ethnoscience and Applied Anthropology," 174.

36 C. Gregory Knight, "Ethnoscience and the African Farmer: Rationale and Strategy (Tanzania)," i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 220.

Mere interessant er måske, at han italesætter den udbredte tendens i etnovidenskabelige kredse til at overfokuserer på videnssystemernes strukturer og taksonomier snarere end deres reelle indhold.³⁷

Som tidligere nævnt findes også en række eksempler, hvor de indfødte folkegrupperes vidensformer i højere grad italesættes som oversete ressourcer – lokale indfødte genier, der kan “tappes” for brugbar viden³⁸, eller man bygger på en klar hierarkisering af viden, der eksempelvis alene tillægger “moderne videnskabelig viden” mulighed for at bibringe “en kritisk bevidsthed”.³⁹

Der er ingen klar konsensus om, i hvor høj grad udviklingsprogrammernes basale logik med denne vidensinklusion egentlig bør udfordres på tværs af antologien. Til gengæld er det en fællesnævner, at der fremhæves en hidtil overset videnskapacitet hos de lokale og en generel idé om, at erkendelsen af denne vidensform *bør* lede til større inklusion og flere *bottom-up*-processer.

Gennem en analyse af antologiens positioner kan således påvises en begyndende epistemisk forhandlingsproces, der finder sit udgangspunkt i en række forskere affilieret med udviklingsindsatser, der gør opmærksom på en vidensform uden for videnskaben. Skønt stadig indspundet i en hierarkiseret retorik er der dog sprækker i den hidtidige opfattelse af indfødte som mestendels historieløse og uvidende, om end det åbenlyst skal ses på et bagtæppe af utvetydig epistemisk asymmetri.

37 Et godt eksempel herpå er Glynn Custred, “Ethnolinguistics and the Formulation of Agricultural and Population Censuses,” i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 231-242.

38 Edward Hirabayashi, Dennis M. Warren og Wilfred Owen, Jr., “That Focus on the ‘Other 40%’: A Myth of Development,” i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 359.

39 Dennis M. Warren og Peter Meehan, “Applied Ethnoscience and a Dialogical Approach to Rural Development,” i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 318-319. Et andet eksempel finder vi i: Michael Howes og Robert Chambers, “Indigenous Technical Knowledge: Analysis, Implications, and Issues,” i *Indigenous Knowledge Systems and Development*, red. David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner (Washington, D.C.: University Press of America, 1980), 324.

UNESCO-ARKIVERNE: NYE VIDENSPOLITISKE HORISONTER

I UNESCO's digitale arkiver forekommer både indfødte folks viden (IK) og traditionel viden (TK) kun sporadisk frem til 1980. Til gengæld forekommer traditionel viden lidt oftere end indfødte folks viden frem til midt-90'erne, hvor forekomsten af begge begreber tiltager i omtrent samme tempo.

Endnu tidligere nedslag i de få 1960'er-kilder, hvor begreberne forekommer, indikerer, at de sjældent italesættes som udtryk for nogen videre nyttig viden i deres egen ret, men derimod som vidensformer, der er knyttet til et kulturelt verdensbillede, der anses som en *forhindring* for udviklingsindsatser.

Det fremgår bl.a. af en artikel med den sigende titel "Some Problems Confronting traditional Societies in the Process of Development" fra 1961 af V.K.R.V. Rao, der udfolder en ret klassisk socialevolutionistisk idé om traditionelle vidensformer. De omtales dog ikke som viden, og der henvises i stedet til "vaner, skikke, attituder, livsmåder", der tilsyneladende er svære, hvis ikke umulige at forandre.⁴⁰ Her ses altså et eksempel på den diskursive udgrænsning, hvor den traditionelle viden er statisk og sættes i modsætningsforhold til den dynamiske videnskab.⁴¹ Dermed ses også det forhold illustreret, som er et hovedargument for Michael Gordin, at videnskab og pseudovidenskab er gensidigt opretholdende, fordi de skabes i distinktionen og den konkrete afgrænsning fra hinanden. Med et begreb fra antropologen Tim Ingold sker det i dette tilfælde i en distinkt "intellektuel-kolonialistisk" kontekst.⁴²

Også i 1970'erne omtales traditionel viden oftest som en forhindring for udvikling.⁴³ Men det var også i 1971, at man etablerede "Man and Biosphere"-programmet i UNESCO med en hensigt om at modarbejde naturforarmelse og arbejde for en bæredygtig omgang med planetens ressourcer. Interessant nok er nogle af de tidligste kilder i UNESCO's digitale arkiver, der omtaler traditionel viden i mere positiv valør at finde i "Man and the Biosphere"-udgivelser.

40 V.K.R.V. Rao, "Some problems confronting traditional societies in the process of development," i bogudgivelse på baggrund af symposium: *Social Development/Le Développement social* (Paris, 1961), 199.

41 Gordin, *On the Fringe*, 16.

42 Tim Ingold, *Anthropology. Why it Matters*, (Cambridge: Polity Press, 2018).

43 Eksempelvis i Norman M. Goble og James F. Porter, *The Changing Role of the Teacher: International Perspectives* (1977), 77-78.

Det er omkring 1980, at (også) UNESCO-arkivet synes at undergå et mindre skifte, hvor traditionel viden ikke længere kun betragtes som en "ud-dateret" vidensform eller en forhindring, der skal overkommes for, at videnskab og teknologi kan få tilstrækkeligt fodfæste, men hvor der kan spores en mere positiv tilgang.

Året efter *Indigenous Knowledge Systems and Development* er der 12 forekomster af "traditional knowledge" i UNESCO-arkivet, en fordobling af året forinden. Og her finder vi begrebet i tekster, der bærer sigende titler som: *New horizons of human knowledge; a series of public talks given at UNESCO*, "Man and the Biosphere" (temanummer af tidsskriftet *The UNESCO Courier*), *Domination or sharing? Endogenous development and the transfer of knowledge*, "Towards a cultural development policy" og *"Appropriate technologies" in the conservation of cultural property*.⁴⁴

De mere kulturevolutionistiske benævnelser finder vi imidlertid også. F.eks. i en beskrivelse af hvordan man bør uddanne bønder: Det er vigtigt, at alle de involverede fra lokalområdet får lov at udtrykke deres viden eller "holdning", som efterfølgende skitseres på en tavle, hvorefter den tilstedeværende underviser (omtales som "lægen") opridser "den moderne videnskabs holdninger. De tidligere fremkomne svar, der er ukorrekte, viskes så af tavlen."⁴⁵ Her ser vi altså et eksempel på en meget utilitaristisk tilgang til den lokale vidensform.

I et studie fra 1983 italesættes spørgsmålet om, hvorvidt viden *overføres* eller *udveksles* – og udgivelsens forfatter henleder opmærksomheden på UNESCO's nyligt erklærede mål om netop at advokere for en vidensudveksling snarere end en vidensoverførsel, da sidstnævnte "indebærer en risiko for at producere effekter af dominans". Ifølge udgivelsen bør man introducere konceptet om reciprocitet, da dette ord "gør det klart, at viden og udvikling er udvekslinger mellem det at give og modtage i hver specifik kulturel kontekst". Der bør etableres en vidensrelation, hvor både giver og tager forandres gensidigt – og udviklingen må være af endogen snarere end eksogen karakter.⁴⁶

44 Alle titler kan findes ved at søge på dem her: unesdoc.unesco.org.

45 Adama Ouane, "Continuing Education for Neo-literates," 251-253 i *Prospects: quarterly review of education*, XII, 2 (1982). Citatet fra s. 252.

46 Beseat Kiflé Sélassié, "The essential and the marginal: the exchange of knowledge and cultural dimensions in the process of endogenous development." Citaterne findes på hhv. s. 6, 7 og 9.

I en af UNESCO's kvartale rapporter om uddannelse fra samme år er pointen lidt mere afdæmpet, men også her noterer man sig det "relativt ukendte indfødte videnssystem i LDC'er [*Least Developed Countries*]" og mener, at de bør støttes. Samtidig bemærkes det, at eksogene processer af mere teknologisk overførsels-karakter bør reevalueres, og at der bør søges langt flere lokale løsninger for at undgå "universalismen".⁴⁷

En lidt hyppigere karakteristik af traditionel viden som værdifuld i sin eget ret ses i UNESCO's digitale arkiver fra 1980 og frem – særligt udtalt fra 1990. I konference-papirer, mødedokumenter og rapporter er der hyppigere og hyppigere opfordringer til at inddrage såkaldte indehavere af oprindelige folks viden – eksempelvis i mødedokumentet til UNESCO's generalkonference i 1982,⁴⁸ i den endelige rapport fra et ekspertgruppemøde i 1983 om forskning i de andeanske bjerges økosystemer, hvor der opfordres til at inddrage traditionel viden (herunder "opfattelser af landbrugs-praksis i bjergøkosystemer, særligt brugen af hjemmehørende endemiske arter"⁴⁹) og i generaldirektørens rapport til generalkonferencen 1983.⁵⁰

Kildematerialet fra 1980 og frem eksemplificerer således en ret gennemgående holdning om, at der særligt i relation til naturforvaltning og landbrugspraksisser foreligger et væld af indsigter, som hidtil er blevet antaget for at være ubrugelige og derfor hurtigt var blevet affærdiget, men som egentlig indeholdt en lang række teknikker til at beskytte jorden og bevare dens fertilitet gennem mange afgrødecykler.

Idéhistorisk kan der altså eftervises en stigende tendens til konstitueringen af en flerhed af vidensaktører udenfor videnskaben. Samtidig er det dog vigtigt at holde sig for øje, at denne flerhed ikke nødvendigvis afspejler sig i praksis – og at den idémæssige forskydning finder sted i et relativt afgrænset felt. Men nedslag i UNESCO's arkiver i 1975-1985 og kildematerialet i øvrigt udtrykker en intention om at udvide spektret for valid epistemologi – i forskellig udstrækning. Nu skal vi se på,

47 *Prospects: quarterly review of education*, XIII, 4. Citater fra s. 455-456.

48 UNESCO 1982, s. 193.

49 S. 25 i rapporten for "Expert Group Meeting on Research and Training in Andean Mountain Ecosystems, South and Central Andes of Chile and Argentina, Montevideo, 1982 [1]".

50 UNESCO, General Conference, 22nd session, 1983.

hvorfor det imidlertid ikke er helt uproblematisk, at begreberne opstår i en udviklingskontekst.

FORSKYDNINGER I UDVIKLINGSDISKURSEN?

Ifølge Arturo Escobar var den fremherskende udviklingsdiskursuløseligt knyttet til et sæt praksisser, der bidrog til at videreføre og forstærke gældende magtrelationer.⁵¹ Praksisser som mange antropologer var involveret i – eksempelvis hos Verdensbanken og USAID [United States Agency For International Development] – og en diskurs, der netop i vid udstrækning havde delegitimeringen af den lokale viden som præmis. Den mest intense periode udpeger Escobar oven i købet til at være 1975-1985, den samme periode hvor der ellers opstod et rum for flere vidensformer. Ifølge Escobar var antropologer dog generelt selv for involverede i udviklingsindsatser til, at de kunne se de undertrykkelsesmekanismer, de samtidig var indspundet i.⁵²

Antropologernes forhold til udviklingsprogrammerne blev tiltagende konfliktfyldt, om end dette skal ses i lyset af et historisk tæt forhold. Antropologien drejede sig i høj grad både om at skabe "udvikling", sideløbende med indsamlingen af kulturelle artefakter og fænomener, der var i fare for at forsvinde med modernitetens udbredelse – en dynamik de selv var medskabere af, fordi det var præmissen for udviklingsprogrammerne.

Snarere end optakten til et opgør med al eurocentrisme og videnshierarkisme, er der her nok mest af alt tale om en begyndende modstrøm i udviklingsdiskursen – en modstrøm, der udfordrede selvfølgheden af det sandhedsbegreb, der var indlejret i udviklingsdiskursen.

Forholdt til den samtidige dekoloniale tænkning og praksis er vi således stadig i vid udstrækning indspundet i en vidensforståelse, hvor anerkendelsen af oprindelige folks viden finder sted på eurocentriske præmisser – snarere end at der er tale om nogen vidtgående "pluriversalisering", som Escobar i sit senere arbejde er meget optaget af. Begrebet "pluriversalisering" refererer til det aktive forsøg på at

51 Arturo Escobar, *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third World* (Princeton: Princeton University Press, 1995).

52 Arturo Escobar, *Encountering Development*, 15.

intervenere (også) ontologisk ved at skabe plads til en pluraliseret verden, der i højere grad evner at favne forskellige måder at vide, erfare og være på – og det netop med en hensigt om, at der må være plads til mere end den verdensforståelse såvel som den epistemologi, der er udsprunget i den vestlige hemisfære.⁵³ Fælles for en række dekoloniale tænkere i dag er altså, at de ønsker at åbne langt mere op for andre “onto-epistemiske formationer” end den moderne. Med dette begreb tegnes altså også i Escobars forfatterskab en forbindelse mellem det epistemiske og det ontologiske niveau.

Det baserer sig på en analyse af, at store dele af verdens kriser i dag er dybt forbundne med den undertrykkelse og homogenisering, der lå i europæisk kolonialisme, og som stadig farver store dele af videnskaberne i dag. Deraf vigtigheden af begrebet *dekolonialitet*. Derfor gælder det om aktivt at “pluriversalisere” politik og ontologi.⁵⁴

Escobar anklager i 1995 rettelig udviklingsdiskursen for at være indlejret i en række ødelæggende og undertrykkende praksisser. Diskursen er desuden ifølge Escobar indspundet i en logik, der på mange måder ikke giver rum til epistemisk ligeværd. Men modstrømmen opstod i dette nedslag indenfor udviklingsprogrammerne, og ansås af dets fortalere som en udvidelse og nuancering af, hvordan projekterne i praksis skulle foregå.

Derfor synes det ikke helt rigtigt, når Escobar skriver: Man finder “aldrig i disse udredelser henvisninger til bøndernes daglige kampe og undertrykkelse, man finder aldrig beskrivelser af, hvordan bøndernes verdensbillede må indeholde en anden måde at se problemer og livet.”⁵⁵ Som det er fremgået af nærværende fremstilling, fandtes en strømning, hvori disse beskrivelser faktisk kom til udtryk.

Men blot fordi idéer flourer, får de ikke nødvendigvis nævneværdig indflydelse på de konkrete praksisser. Selvom der her er redegjort for en mindre horisontudvidelse i netop disse års udviklingsantropologi og i arbejdet med lokale bønder og

53 Arturo Escobar, *Pluriversal Politics. The Real and the Possible* (Durham: Duke University Press, 2020).

54 Arturo Escobar, *Pluriversal Politics. The Real and the Possible* (Durham: Duke University Press, 2020); Walter Mignolo og Catherine E. Walsh, *On Decoloniality: Concepts, Analytics, and Praxis* (Durham: Duke University Press, 2018); Marisol de la Cadena og Mario Blaser (red.), *A World of Many Worlds* (Durham: Duke University Press, 2018).

55 Escobar, *Encountering Development*, 11.

oprindelige folk i det hele taget, blev det på mange måder sideløbende overskygget af de neoliberale processer, der ændrede udviklingsprogrammernes sammensætning og fattigdomsbekæmpelsens præmisser.

Selvom der begynder at opstå sprækker i den definerende top-down ”teknologi-overførsels”-model, der ellers har kendetegnet udviklingsprojekterne i det 20. århundrede, er inddragelsen typisk betinget af, at nytteværdien af en praktisk viden kan beskrives og realiseres indenfor et ret genkendeligt, vestligt udviklingsparadigme.

Dette underbygges i 1998 af Priscilla Stone, der medgiver, at den intellektuelle samtale om indfødt viden – og i særdeleshed kaldet på mere inddragelse og anerkendelse heraf – har eksisteret i antropologien siden 1970’erne mere bredt, men man så ikke nogen reel implementering i de udviklingsprojekter, der var gennemført på daværende tidspunkt.⁵⁶

Der er altså en væsentlig diskrepans mellem idé og handling, særligt hvis Stones betragtning om, at de intellektuelle bevægelser fordringer om øget inklusion og anerkendelse af indfødt viden allerede midt i 1980’erne var ”dybt forankret, i hvert fald hos antropologer.”⁵⁷ For at finde et muligt svar på denne diskrepans må vi kaste et blik på de bredere epistemologiske forhandlinger, der foregår i takt med en stigende erkendelse af menneskets påvirkninger af miljø og klima.

DET GLOBALE PANOPTISKE PERSPEKTIV

Som Perrin Selcer gør opmærksom på i sin bog *The Postwar Origins of the Global Environment* fra 2018, er eksperter fra postkoloniale stater mere tilbøjelige til at prioritere inddragelsen og udviklingen af praktisk viden om lokale naturressourcer, hvor den overordnede tendens i FN snarere var baseret på en bevægelse mod en mere og mere globaliseret videnskab, der i miljøsammenhæng primært var interesseret i at undersøge planetære processer og globale mønstre.⁵⁸ Med FN-systemets

⁵⁶ Priscilla Stones kommentar i Sillitoe, ”The Development of Indigenous Knowledge,” 243.

⁵⁷ Priscilla Stones kommentar, 243.

⁵⁸ Perrin Selcer, *The Postwar Origins of the Global Environment: How the United Nations Built Spaceship Earth* (New York: Columbia University Press, 2018), 20-21.

store udvidelsesbølger i 1960'erne og 1970'erne efter dekoloniseringen af en række stater opstår også visse gnidninger mellem "nye" og "gamle" perspektiver.

Ifølge Selcer udgjorde menneskelig diversitet den største udfordring for udviklingen af den kollektive og internationale ekspertise og forsøget på at producere universelle sandheder. Han mener dog, at efterkrigstidens internationalister lykkedes med at finde en løsning gennem koordineringen af de mange subjektiviteter, der måtte tænkes som sammenhængende dele af mere korrekt objektivitet. Der kom altså en opfattelse af, at flere synspunkter måtte producere bedre viden, og derfor blev videst mulig inklusion, også i vidensproduktionen, et generelt ideal og en troværdighedsmarkør.

Dette ideal kalder Selcer for blikket allesteds fra [the view from everywhere] – i kontrast til det udkældte blik intetsteds fra [the view from nowhere]. Sidstnævnte bygger på den objektivitetsforståelse, at den videnskabelige metode kan udglatte vidensproducentens egen positionalitet og således gøre sandheden uafhængig af eget ståsted, hvorved en multiplicitet af synspunkter i princippet er helt overflødig. Omvendt handler "the view from everywhere" om, at viden bedst opnås gennem en flerhed af perspektiver. Begge synes at operere med en idé om en enhedslig sandhedsforståelse.

I teorien synes de ikke så forskellige, men førstnævnte vil i praksis være bygget på langt flere synspunkter, der tilsammen kan syntetiseres til en mere adækvat viden. Men tendensen til en mere globaliseret vidensproduktion førte oftere til, at lokale projekter snarere blev designet ud fra statslige behov og til understøttelse af et "globalt synoptisk perspektiv", der ifølge Selcer havde det med at underminere lokale partikulariteter.

Den globale datainfrastruktur, der ifølge videnskabshistorikeren Paul Edwards i dag er opbygget omkring klimavidenskaberne, har ikke meget plads til vidensproducenters forskellige positioneringer.⁵⁹ "The view from everywhere" er afhængig af instrumenter og andre registreringsmetoder, for der er ikke nogen situeret og erfaringsbaseret viden om klimaet, når det videnskabeligt defineres som atmosfæriske processer og stigende drivhusgasser – alt sammen usynligt for det menneskelige

59 Paul N. Edwards, *A Vast Machine. Computer Models, Climate Data, and the Politics of Global Warming* (Cambridge: The MIT Press, 2010).

øje, men synligt for den globale vidensinfrastruktur.⁶⁰ Det er en udvikling, der i den grad komplicerer det rum, der kan skabes for indfødte folkegrupper og de plurale epistemologier, som de bringer med sig ind i forhandlingsrummene og i mødet med klima- og naturkriserne.

Dette blot for at understrege at selvom opkomsten af begreberne indfødte folks viden og traditionel viden har tegnet et billede af en intellektuel samtale i udviklingsantropologien, der forsøgte at gøre op med den snævre vidensaktør og åbne for andre, så er det ikke derfor givet, at det dermed fortsætter ind i en lineær historisk udvikling med støt stigende anerkendelse af indfødte folkegruppers epistemiske status. Den undersøgelse har vi stadig til gode.

KONKLUSION

Det er historiske forviklinger som ovenstående, der danner baggrund for de Sousas Santos' argument om, at der ikke er nogen "global social retfærdighed uden global kognitiv retfærdighed."⁶¹ Han mener, at den moderne videnskab kontinuerligt sætter sig i en magtposition ved at insistere på, at al viden *udenfor* etablisementets mure netop er "partikularistisk, lokal, kontekstuel og situationel".⁶²

Selvom de Sousa Santos' analyse bærer meget præg af en magtkritik, kan den komplementeres af Gordins begrebsapparat som gennemgået i artiklen. Derved peges i retning af en proces, som ingen af perspektiverne helt indfanger hver for sig, hvorved vidensforståelsen udvides, og der åbnes for et perspektiv af vidensformer, der hverken er pseudovidenskab eller videnskab. Med Gordins ord: "Grænsedoktriner er genereret gennem den almindelige videnskabelige forskningsproces, udskilt fra konsensus i takt med, at den forandrer sig, og samler dernæst gradvist tilhængere".⁶³ Samme udvikling – blot ikke mod pseudovidenskab.

60 Peter Rudiak-Gould, "'We Have Seen It With Our Own Eyes': Why We Disagree About Climate Change Visibility," i *Climates and Cultures*, red. Mike Hulme (London: SAGE Publications Ltd, 2015), 67-91.

61 Boaventura de Sousa Santos, Joao A. Nunes og Maria P. Meneses, "Introduction: Opening Up the Canon of Knowledge and Recognition of Difference," i *Another Knowledge is Possible. Beyond Northern Possibilities*, red. Boaventura de Sousa Santos (London/New York: Verso, 2007), xix.

62 Santos, Nunes og Meneses, "Introduction," xl.

63 Gordin, *On the Fringe*, 100.

Udviklingsprogrammerne fik først bæredygtighed på dagsordenen efter Brundtland-rapporten 1987 og Earth Summit i Rio 1992. Men inden da bliver der lagt et vigtigt forarbejde, både hvad angår de idémæssige strømninger og praktiske erfaringer, der udspringer af mere inkluderende udviklingsprojekter indenfor landbrug og miljø, hvorved der skabtes et perspektiv, inden for hvilket lokal viden ikke nødvendigvis er usand – eller endog videnskaben underlegen.

Mellem 1975 og 1985 finder der således ingen skelsættende brud sted, men der åbnes for et perspektiv, der hidtil har været næsten hermetisk lukket, i hvert fald under kulturevolutionismens vingefang. Her herskede et paradigme, der i højere grad opererede med én sandhed og én vej dertil: nemlig den vestlige videnskab. Dette paradigme prikkes der til med de epistemologiske forhandlinger, der igangsættes fra 1975 og frem – mest markant med udgivelsen af *Indigenous Knowledge Systems* i 1980. Konsekvensen bliver i visse kredse en større åbenhed for en pluralisering af sandhed, eller i hvert fald: en pluralisering af legitime veje dertil.

BIBLIOGRAFI

- Agrawal, Arun. "Dismantling the Divide Between Indigenous and Scientific Knowledge." *Development and Change* 26, nr. 3 (1995): 413-439. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1995.tb00560.x>
- Alcoff, Linda Martín. "Philosophy and Philosophical Practice. Eurocentrism as an Epistemology of Ignorance." I *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*, redigeret af Ian James Kidd, José Medina og Gaile Pohlhaus, Jr., 397-408. New York: Routledge, 2017.
- Berkes, Fikret. *Sacred Ecology*. New York: Routledge, 2008.
- Basalla, George. "The Spread of Western Science." *Science: American Association for the Advancement of Science* 156, nr. 3775 (1967): 611-622. <https://doi.org/10.1126/science.156.3775.611>
- Belshaw, Deryke. "Taking Indigenous Technology Seriously: The Case of Inter-cropping Techniques in East Africa." *IDS Bulletin* 10, nr. 2 (maj 1979): 24-27. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.1979.mp10002004.x>
- Brokensha, David og Bernard W. Riley. "Mbeere Knowledge of Their Vegetation, and its Relevance for Development (Kenya)." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 111-128. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Burton, Michael og Lorraine Kirk. "Ethn classifications of Body Parts: A Three-Culture Study (Maasai, Kikuyu, U.S.A.)." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David

- Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 269-296. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Callison, Candis. *How Climate Change Comes to Matter. The Communal Life of Facts*. Durham and London: Duke University Press, 2014. <https://doi.org/10.1215/9780822376064>
- Castro, Peter A. og Maiken S. Chaiken. "Obituaries. David Warwick Brokensha (1923-2017)." *American Anthropologist* 120, nr. 2 (2018): 380-383. <https://doi.org/10.1111/aman.13034>
- Chambers, Robert. "Editorial. Rural Development: Whose Knowledge Counts?" *IDS Bulletin* 10, nr. 2 (maj 1979): 12-23.
- Conklin, Harold C. "Hanunoo Agriculture. A Report on an Integral System of Shifting Cultivation in the Philippines." *Forestry Development Paper* 12 (1957). Rome: Food and Agricultural Organization of the United Nations.
- Custred, Glynn. "Ethnolinguistics and the Formulation of Agricultural and Population Censuses." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 231-242. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- de la Cadena, Marisol og Mario Blaser. *A World of Many Worlds*. Durham: Duke University Press, 2018. <https://doi.org/10.1515/9781478004318>
- Dickson, David. "ICSU Seeks to Classify 'Traditional Knowledge.'" *Nature* 401 (oktober 1999): 631. <https://doi.org/10.1038/44235>
- Edwards, Paul N. *A Vast Machine: Computer Models, Climate Data, and the Politics of Global Warming*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2010.
- Escobar, Arturo. *Encountering Development. The Making and Unmaking of the Third World*. Princeton: Princeton University Press, 1995.
- . *Pluriversal Politics. The Real and the Possible*. Durham, N.C.: Duke University Press, 2020.
- Goble, Norman M. og James F. Porter. *The Changing Role of the Teacher: International Perspectives*. Bogudgivelse på baggrund af konferencen: 'International Conference on Education, 35th, Geneva, 1975', udgivet i 1977.
- Gordin, Michael D. *On the Fringe. Where Science Meets Pseudoscience*. New York: Oxford University Press, 2021.
- Hirabayashi, Edward, Dennis M. Warren og Wilfred Owen, Jr. "That Focus on the 'Other 40%': A Myth of Development." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 353-362. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Howes, Michael. "The Uses of Indigenous Technical Knowledge in Development." *IDS Bulletin* 10, nr. 2 (maj 1979): 12-23. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.1979.mp10002003.x>

- Howes, Michael og Robert Chambers. "Indigenous Technical Knowledge: Analysis, Implications, and Issues." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 323-334. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Ingold, Tim. *Anthropology: Why it Matters*. Cambridge: Polity Press, 2018.
- IPCC, 2022: *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [H.-O. Pörtner, D.C. Roberts, M. Tignor, E.S. Poloczanska, K. Mintenbeck, A. Alegria, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, A. Okem, B. Rama (eds.)]. Cambridge, UK and New York, USA: Cambridge University Press, 2022. doi:10.1017/9781009325844
- Kidd, Ian James, José Medina og Gaile Pohlhaus, Jr., red. *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*. New York: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315212043>
- Knight, C. Gregory. "Ethnoscience and the African Farmer: Rationale and Strategy (Tanzania)." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 203-230. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Mignolo, Walter og Catherine Walsh. *Decoloniality: Concepts, Analytics, and Praxis*. Durham: Duke University Press, 2018. <https://doi.org/10.1215/9780822371779>
- Nature*. "Caution: traditional knowledge." *Nature* 401 (oktober 1999): 623. <https://doi.org/10.1038/44198>
- Ouane, Adama. "Continuing education for neo-literates." *Prospects: Quarterly Review of Education* XII, nr. 2 (1982): 251-253.
- Rao, V. K. R. V. "Some problems confronting traditional societies in the process of development," s. 199-221 i bogudgivelse på baggrund af symposion: 'Social development/Le Développement social,' Paris 1961.
- Rudiak-Gould, Peter. "'We Have Seen It With Our Own Eyes': Why We Disagree About Climate Change Visibility." I *Climates and Cultures*, redigeret af Mike Hulme, 301-322. London: SAGE Publications Ltd, 2015.
- Santos, Boaventura de Sousa. *Another Knowledge is Possible. Beyond Northern Epistemologies*. London/New York: Verso, 2007.
- Santos, Boaventura de Sousa, Joao Arriscado Nunes og Maria Paula Meneses. "Introduction: Opening Up the Canon of Knowledge and Recognition of Difference." I *Another Knowledge is Possible. Beyond Northern Epistemologies*, redigeret af Boaventura de Sousa Santos, ix-lxii. London: Verso, 2007.
- Sélassié, Beseat Kiflé. "The essential and the marginal: the exchange of knowledge and cultural dimensions in the process of endogenous development." En bogudgivelse på baggrund af kon-

- ferencen: 'International Meeting of Experts on the Exchange of Knowledge for an Endogenous Development: a Study of the Conditions for North-South and South-South Co-operation,' Paris 1983.
- Selcer, Perrin. *The Postwar Origins of the Global Environment: How the United Nations Built Space-ship Earth*. New York: Columbia University Press, 2018. <https://doi.org/10.7312/selc16648>
- Shepherd, Nick. "The Grammar of Decoloniality." I *Colonial and Decolonial Linguistics: Knowledge and Epistemes*, redigeret af Ana Deumter, Anne Storch og Nick Shepherd, 303-324. New York: Oxford University Press, 2020. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198793205.003.0019>
- Sillitoe, Paul. "The Development of Indigenous Knowledge: A New Applied Anthropology." *Current Anthropology* 39, nr. 2 (april 1998): 223-252. <https://doi.org/10.1086/204722>
- Smith, Linda Tuhiwai. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books, 2021 [1999].
- Swanson, Richard. "Development Interventions and Self-Realization Among the Gourma (Upper Volta)." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 67-91. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Tsotsie, Rebecca. "Indigenous Peoples and Epistemic Injustice." I *The Routledge Handbook of Epistemic Injustice*, redigeret af Ian James Kidd, José Medina og Gaile Pohlhaus, Jr., 356-369. New York: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315212043-35>
- UNESCO. "Draft Medium-term plan, 1984-1989," program- og mødedokument udgivet på baggrund af konferencen: "UNESCO. General Conference, 4th Extraordinary session, 1982," udgivet 1982.
- . "The United Nations University: progress report by the Director-General," på baggrund af konferencen: "UNESCO, General Conference, 22nd session, 1983," udgivet 1983.
- United Nations Environment Programme. "Expert Group Meeting on Research and Training in Andean Mountain Ecosystems, South and Central Andes of Chile and Argentina, Montevideo, 1982," program- og mødedokument udgivet 1983.
- Warren, Dennis M. og Peter Meehan. "Applied Ethnoscience and a Dialogical Approach to Rural Development." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 317-322. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.
- Warren, Michael D. "The Role of the Global Network of Indigenous Knowledge Resource Centers in the Conservation of Cultural and Biological Diversity." I *The Postcolonial Science and Technology Studies Reader*, redigeret af Sandra Harding, 247-262. Durham: Duke University Press, 2011. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11g96cc.20>

Werner, Oswald og K. Y. Begishe. "Ethnoscience and Applied Anthropology." I *Indigenous Knowledge Systems and Development*, redigeret af David Brokensha, D. M. Warren og Oswald Werner, 149-180. Washington, D.C.: University Press of America, 1980.